

ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİ İLE ÖNERİLEN NASIL BİR DEVLETTİR?

Türkiye, Cumhuriyet tarihinin en köklü anayasa değişikliği paketiyle karşı karşıyadır. Hem değişiklik yapılan madde sayısı hem de yapılan değişikliklerin niteliği itibarıyla bu paket, bir anayasa değişikliğinden çok yeni bir anayasa öngörmektedir.

Teknik ayrıntıya boğmadan değişiklik paketinde nelerin düzenlendiği belirtilirse;

- Güçler ayrılığı prensibi, modern devletin oluşum aşamasında ortaya konmuş bir prensiptir. Biçimsel ve aynı zamanda işlevsel olan bu ayrılık, evrensel bir soyutlama olarak modern devletin örgütlenmesinde genel kabul görmüştür. Bu ilke, siyasal sistemin başlangıç söylemi olmuştur. Hükümet sistemleri diye adlandırılan sistem tartışmaları ve özellikle odaklanılan yasama-yürütme ilişkisinin pratiğine dair çözümler, Montesquieu'yle özdeşleştirilen güçler ayrılığı genel ilkesinin sorgulanmaksızın altında yer alan, onunla eş düzeyde olmayan tartışmalardır. Gerekçede bahsi geçen "güçler ayrılığı", bu tarihsel oluşumu yansıtacak bir içerikle kullanılmamıştır. Alt düzey niteliğinde pratiğe dönük bir yasama-yürütme ilişkisinin, güçler ayrılığı genel ilkesi çerçevesinde değerlendirilmesi sorunludur.
- Cumhurbaşkanı seçimi ile milletvekili genel seçimleri çakıştırılarak, güçler ayrılığı tesis ediliyor söyleminin tersine, yürütme çatısı altında yasama ve yürütme güçleri birleştirilmiştir.
- Parlatonun siyasi ve cezai açıdan yürütmeyi denetlemesi güçleştirilmiştir. Gensoru ve meclis soruşturması mekanizmaları anayasada kendine yer bulamamış; "vatana ihanet" suçu anayasadan çıkarılmış; cumhurbaşkanı ve yardımcılarını ile bakanların soruşturulma sürecinde suçlamaya dönük gerekli milletvekili sayısı yukarı çekilmiş; görevde bulunan dönemde işlediği iddia edilen suçlar için görev bittikten sonra da bu özel soruşturma usulü getirilmiştir.
- Yürütme tek başlı hale getirilmiştir; başbakan ve bakanlar kurulu makamları kaldırılmıştır.
- Parlatondan yetki alma gereksinimi duymadan cumhurbaşkanına kararname çıkarma yetkisi verilmiştir. ABD gibi gelişmiş başkanlık sistemi örneklerinde rastlanmayan bu yetkinin başkanlık sistemlerinde olması durumunda başkanlık kararnameleri, otoriter ve anti-demokratik yönetim usulünün göstergesi olarak kabul edilmektedir.
- Anayasayı değiştiren kanunla "anayasada münhasıran kanunla düzenlenmesi öngörülen konularda cumhurbaşkanı kararnamesi çıkarılamaz" ifadesiyle parlatonun asli görevi olan yasa yapma yetkisi sınırlandırılmış ve "yasal düzenleme" konusunda cumhurbaşkanı genel yetkili kılınmıştır. Kanun hükmünde kararnamelerin sık kullanıldığı dönemlerde yasama yetkisinin devredilemezliği ve genelliği ilkelerinin çiğnendiği tartışmalarının Türkiye'de yapıldığı bilinmektedir. Bu kanunla, parlatonun kısıtlanma düzeyi bir ileri düzeye taşınmıştır.
- Kanunla, cumhurbaşkanının TBMM'ye geri gönderdiği kanunun yayımlanabilmesi için artık milletvekillerinin üye tam sayısının salt çoğunluğuyla ısrar etmesi gerekmektedir. Yürürlükteki anayasal düzende parlatonun direnebilmesi için basit karar yeter sayısı yeterli olmaktadır. Böylelikle cumhurbaşkanına, güçleştirici bir "veto" yetkisi tanınarak

cumhurbaşkanının parlamento karşısında bir kez daha yüceltiildiği görülmektedir.

- Kamu gücü ayrıcalıklarına sahip kamu hizmeti görmekle yükümlü kamu tüzel kişiliklerini tanımlama yetkisi parlamento dışında cumhurbaşkanına da tanınmıştır. (İlk teklif paketinde TBMM genel kurul görüşmelerinde “devlet faaliyetlerini ilgilendiren konular” kapsam dışında tutulmuştu. Anayasa Komisyonunun kabul ettiği metinde, bu yanıştan dönülerek parlamentonun devlet faaliyetlerine ilişkin konuları da tartışma ve kurala bağlama yetkisi korunmuştur.)
- Değişiklik kanunuyla, “idarenin yasallığı” ilkesi göz ardı edilerek merkezi yönetimin kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarının cumhurbaşkanı kararnamesiyle düzenlenmesi öngörülmüştü. Anayasa Komisyonunun kabul ettiği metinde bu düzenleme çıkarılmış ama bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri ve yetkileri, teşkilat yapısı ile merkez ve taşra teşkilatlarının kurulmasının cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenleneceğine dair hüküm kanunda tutulmuştur. Çelişki arz eden bu durumla merkezi yönetimin düzenlenmesi konusunda parlamento yetkisiz kılınmıştır. Cumhurbaşkanı, TBMM’nin yetkisine ihtiyaç duymadan devlet faaliyetlerine, merkezi yönetimin örgütlenmesine kararname ile istediği şekilde yön verebilecektir.
- Yüksek yargı organlarının (Örn. Anayasa Mahkemesi, Hakimler Savcılar Kurulu) üye seçiminde hem süreç hem de atama bakımından TBMM’ye verilen sınırlı kontenjan dışında cumhurbaşkanı neredeyse tam yetkili kılınmıştır. Bu durumda, yargının bağımsızlığını ve tarafsızlığını sağlamak oldukça güç olacaktır.
- Denetim konusunda da cumhurbaşkanı güçlendirilmiştir. Denetim alanında ön planda yer almayan, çok sık çalıştırılmayan ve raporları tavsiye ya da harekete geçirici nitelikte olan Devlet Denetleme Kurulu, bu kanunla daha fazla yetkiye sahip olmuştur. İcrai bir kimlik kazanan Kurulun düzenleme mekanizması kanundan cumhurbaşkanı kararnamesine kaydırılmış; Kurula inceleme, araştırma ve denetleme yetkilerine ek olarak “idari soruşturma” yapma yetkisi verilmiş ve denetim alanına silahlı kuvvetler de dahil edilerek yetki alanı genişletilmiştir.

Yapılan değişiklikler incelendiğinde başta söylenen “yeni bir anayasa” tanımlamasının bile hafif kaldığı söylenebilir. Modern dönemden itibaren demokratik hukuk devleti bağlamında sorgulanmaz hale gelen evrensel güçler ayrılığı temel prensibinin bu değişiklik paketiyle göz ardı edildiği ve tarihsel olarak bu toprakların tarihinde Kanun-i Esasi’nin (1876) gerisine, Batının tarihinde ise ilk yazılı anayasanın (1787), hatta parlamento yapısının kabulünün (1689) gerisine gidildiği söylenebilir. Monarka ve aristokrasiye karşı verilen mücadelede parlamentonun ortaya çıkması ve parlamentonun da anayasal düzenle taçlanmasıyla demokrasi, hukuk ve cumhuriyet kazanımları ortaya çıkmıştır. Bu kazanımların odağında güçlerin dengeli bir biçimde ilişki içinde olması ve hukukun üstünlüğü nosyonunun kabulüyle anayasal düzen çerçevesinde yürütme gücünün yasama ile bağımsız yargı tarafından sınırlandırılması, denetlenmesi yatmaktadır.

Güçlü Türkiye, etkin yönetim, istikrar gibi gerekçelerle yürütme gücünde birleşmeyi öngören bir anayasa değişikliği paketi, varoluşsal ve söylemsel olarak anayasa ve hukuk mantığına aykırılık teşkil etmekte; egemenliğin vücut bulduğu parlamentonun devlet başkanı karşısında sınırlandırılmasıyla da halkın temsiline başka bir ifadeyle cumhurun temsiline dayalı cumhuriyet rejimi zayıflatılmaktadır. Tek kişi aracılığıyla temsil ve meşruiyet anlayışının, farklı toplumsal kesimlerin belli

oranlarda temsiline dayalı parlamento düzenine yeğlenmesiyle çoğulcu demokrasi yerini çoğunlukçu demokrasiye bırakmaktadır.

Bu değişiklik paketiyle gündeme gelen değişikliklerin, basit bir hükümet sistemi ya da başkanlık sistemi veyahut Türk tipi başkanlık modeli tartışması ekseninde yorumlanması konuyu hafife almak demektir. Burada, teknik bir siyasal sistem tartışmasını aşan toplumsal yapının niteliğine ilişkin bir müdahale söz konusudur.

Tarihsel olarak geriye gidilmemesi umuduyla...

YAYED Yönetim Kurulu